

УДК 930.2: 94(477.83)“1918/1919”: 316.334.3

**РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗУНР
(НА МАТЕРІАЛАХ РУДКІВСЬКОГО ПОВІТУ)****Дмитро ПУГАЧ**

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра новітньої історії України імені Михайла Грушевського,
вул. Університетська, 1, Львів, 7900, Україна

e-mail: dmpgch@gmail.com

DOI: 10.15330/gal.36.61–69

ORCID: 0000-0001-5044-1005

Розглянуто законодавчу та нормотворчу діяльність Західно-Української Народної Республіки у галузі урядового фінансування малозабезпечених груп населення та особливості її реалізації у Рудківському повіті впродовж листопада 1918 р. – травня 1919 р. На основі архівних матеріалів продемонстровано, що попри високу зацікавленість держави та суспільства у впровадженні активної соціальної політики, на практиці ефективним діям центральної та місцевої влади перешкоджала низка труднощів. Розкрито процес правового унормування виплати допомоги сім'ям військовослужбовців та проаналізовано фінансові обмеження, бюрократизм та погану комунікацію, що ускладнювали реалізацію платежів. Звернено увагу на успішні заходи уряду з підтримки евакуйованих осіб, державних службовців, працівників залізничного транспорту, вчителів та греко-католицьких священиків. Підсумовано, що, незважаючи на намір високопосадовців ЗУНР сформувати комплексну фундаментальну соціальну політику, їхні дії мали запізнілий та непослідовний характер, були покликані вирішити найнагальніші потреби.

Ключові слова: Західно-Українська Народна Республіка, Рудківський повіт, соціальна політика, урядова фінансова допомога, малозабезпечені категорії населення.

У наукових працях, присвячених проблематиці Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), домінують теми державотворчої, зовнішньополітичної та військової історії. Така звужена політико-мілітарна призма не дає змоги повністю розкрити всі аспекти життя місцевого населення і реальні соціально-економічні й побутові ситуації та труднощі, які вони переживали. Адже специфіку утворення та функціонування ЗУНР визначав не лише перебіг законодавчої роботи та урядових дискусій, а й аграрна, продуктова, фінансова, гуманітарна й епідеміологічна кризи, які наклали свої особливості на реалізацію задумів очільників республіки. Відтак дослідження соціального життя населення, одним із проявів якого була практична реалізація проектів урядової фінансової допомоги населенню, може доповнити наукову картину тогочасного суспільства.

Тематика соціальної політики ЗУНР знайшла обмежене відображення в історіографії. Окремі згадки про соціальний захист малозабезпечених груп населення можна знайти у праці М. Вітенка, присвяченій побутовій історії жителів Станиславова періоду ЗУНР¹. Також питання виплати населенню фінансової допомоги досліджено у статті Л. Дрогомирецької та Б. Савчука², які розкрили хронологію та зміст законів та нормативних актів, спрямованих на матеріальну допомогу державним службовцям, вчителям та працівникам залізничного транспорту. Юридичний аспект питання також розкритий у дисертаційних дослідженнях Л. Кишакевича³ та М. Луцького⁴. Крім цього, побіжну інформацію можна знайти в узагальнюючих

¹ Вітенок М. Повсякденне життя Станиславова в період існування ЗУНР. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 5. С. 29–36.

² Дрогомирецька Л., Савчук Б. Соціально-економічна політика ЗУНР: історико-правовий аспект. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. 2014. Вип. 25–26. С. 132–141.

³ Кишакевич Л. Фінансово-економічна політика ЗУНР: історико-правовий вимір : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.01/ Національний університет “Львівська політехніка”. Львів, 2014. 22 с.

дослідженнях М. Литвина та К. Науменка⁵, С. Макарчука⁶, Б. Тищика⁷, О. Павлишина⁸, авторських колективів під головуванням М. Кугутяка⁹ та О. Карпенка¹⁰, та ін. Водночас деякі практичні аспекти: фінансова допомога сім'ям мобілізованих та евакуйованим особам, процедури отримання дозволу на виплати, реальне надання коштів населенню, роль повітової та сільської адміністрації, місцеві особливості соціальної політики – залишилися недослідженими.

Вибір територіальних меж дослідження – Рудківського повіту ЗУНР – не випадковий, адже історія цього повіту добре задокументована. Розвідка ґрунтується на неопублікованих матеріалах фонду Рудківського повітового комісаріату, що зберігаються у Державному архіві Львівської області. Серед них – листування між центральною і місцевою адміністраціями, чернетки розпоряджень влади, урядові акти, звіти та статистичні зведення від громадських комісарів, заяви та прохання простих мешканців. Цей унікальний комплекс джерел (що за своєю різноманітністю не має аналогів серед збереженої документації інших повітових адміністрацій), дозволяє не лише детально розглянути практичну реалізацію політики соціального захисту населення ЗУНР на місцях, але й через цю призму окреслити процеси, характерні для території всієї держави.

Польсько-українська війна 1918–1919 рр., як і будь-який збройний конфлікт, породжувала соціальні катаклізми, які суттєво ускладнювали життя населення. Масова мобілізація чоловіків та повернення додому частини з них інвалідами викликало труднощі в обробітку селянського господарства. Вимушена евакуація частини жителів із прифронтових зон (наприклад, у Рудківський повіт прибували переселенці із Городеччини, Хирова, Львова), збільшення кількості вдів та сиріт зумовлювали виникнення малозабезпечених груп, які потребували державної опіки. Одним із елементів політики ЗУНР і стало надання матеріальної допомоги таким особам.

Вочевидь, найбільш актуальним та болючим було питання виплати так званих військових причинків – грошової компенсації сім'ям мобілізованих до армії чоловіків. Зважаючи на буремні політичні обставини, питання виплат малозабезпеченим групам населення привернуло увагу урядовців та законодавців щойно на початку січня 1919 р. У програмному зверненні до громадян Ради державних секретарів (РДС) декларувалася робота над законом про забезпечення інвалідів та родин військових, тоді ж це питання обговорювалося в Українській Національній Раді (УНРада). 28 січня 1919 р. на черговому засіданні уряду розглядалася пропозиція надання цієї допомоги. Згідно із протоколом засідання державний секретар військових справ погодив виплату військових причинків, отож було вирішено просити УНРаду прийняти відповідний закон¹¹.

Того ж дня зі Станиславова до повітового комісаріату Рудок була надіслана телеграма, яка сповіщала місцеву владу про те, що уряд затвердив згадані причинки. Повітовому комісарові було наказано “визвати громадські уряди щоби зголошення родин українських вояків зладнати” та водночас перевірити надану інформацію. Також у документі рекомендувався склад

⁴ Луцький М. Право і система законодавства Західно-Української Народної Республіки : дис.....д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”. Київ, 2016. 418 с.

⁵ Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995. 368 с.

⁶ Макарчук С. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997. 192 с.

⁷ Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка(1918–1923). *Історія держави та права*. Львів, 2004. 392 с.

⁸ Павлишин О. Львівщина у добу Західноукраїнської Народної Республіки (1918–1919) : навч. посіб. Львів, 2008. 223 с.

⁹ ЗУНР, 1918–1923: Ілюстрована історія / керівник авторського колективу та головний редактор М. Кугутяк. Львів – Івано-Франківськ : Манускрипт – Львів, 2008. 524 с.

¹⁰ Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / керівник авторського колективу та відповідальний редактор О. Карпенко. Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. 628 с.

¹¹ Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали: у 5 т. / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 20001. Т. 2. С. 62.

майбутньої причинкової комісії, до якої мали входити по одному представникові повітового комісаріату, місцевого фінансового уряду (“скарбової влади”) та громади, де проживає прохач допомоги, а також двоє мужів довір’я, які обиратимуться локальною філією товариства “Сільський господар” від усього повіту¹².

Згодом вказані положення лягли в основу спеціального “Закону про військові додатки”, прийнятого УНРадою 15 лютого. Згідно з ним передбачалися виплати допомоги сім’ям мобілізованих чоловіків, які втратили дохід та не можуть себе забезпечувати. Щоденна сума допомоги складала 2–1.6 корон у залежності від місця проживання. Практичні аспекти процедури формування відповідних комісій, затвердження та способу виплати урядової допомоги були деталізовані розпорядком Державного секретаріату внутрішніх справ у цей же день¹³.

У Рудківському комісаріаті телеграма від 28 січня 1919 р. більше трьох тижнів залишалася нереалізованою, допоки 21 лютого повітовий комісар не видав детальну інструкцію, яка переповідала зміст попереднього урядового розпорядження. Сільським комісарам було наказано скласти та ретельно перевірити списки (“друки”) тих, хто претендує на отримання виплат та надіслати їх повітовому комісаріату. Водночас відповідним інстанціям наказано провести вибори членів причинкової комісії, а її головою призначено Володимира Мандичевського – заступника повітового комісара¹⁴.

Можна твердити, що формування відповідної комісії відбулося доволі швидко. За повідомленням місцевого часопису “Громадська думка”, 25 лютого на зборах філії товариства “Сільський господар” було обрано делегатами Миколу Рогуцького із с. Купновичі Старі та Михайла Ковальського із с. Болозви Дільної¹⁵. 6 березня делегатом від податкового уряду став його очільник Юліан Лашкевич¹⁶. Цікаво також відзначити, що місцеве населення подекуди ставилося негативно до причинкових комісій через домінування у них інтелігенції¹⁷.

Попри те, що прямих свідчень про роботу повітової комісії серед опрацьованих документів не виявлено, на основі опосередкованих відомостей: листування між претендентами на отримання допомоги, громадськими та повітовим комісаром¹⁸ – можемо реконструювати процедуру затвердження списків одержувачів причинків. Спершу прохачі самостійно чи через громадського комісара заповнювали формуляр документа (використовувалися зразки з часів Австро-Угорської імперії) та надсилали його у повітовий комісаріат. Останній зобов’язував урядовця того селища, звідки походив претендент, та двох “мужів довір’я” перевірити, чи справді він має підстави для отримання державних виплат і на основі їхнього висновку затверджував чи відхиляв перелік осіб.

На практиці, ця бюрократизована процедура тривала до двох місяців: перші заяви були оформленні упродовж 13–17 березня, повітовий комісар повертав їх для перевірки у громади з початку квітня, а остаточне рішення у справі причинкової комісії почали виносити щойно на початку травня. Зважаючи на те, що Рудківський повіт був окупований у середині цього ж місяця, населення так і не змогло отримати фінансову допомогу від держави.

Головною функцією причинкових комісій була перевірка обставин матеріального забезпечення кандидатів на відповідність законодавчим вимогам – необхідно було підтвердити, що їхнє утримання залежало від мобілізованого і вони не були спроможні самостійно себе прогодувати. У згаданому законі УНРади про військові причинки йшлося: “Заробіток, досягнутий власною працею управлених до причинка осіб, не виключає права до причинка. Однак, те право гасне, коли... управлена до причинка особа узискає такий заробіток, що з доходів того майна,

¹² Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 18.

¹³ Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2. С. 230–235, 285–289.

¹⁴ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 22–23.

¹⁵ Збори філії товариства “Сільський господар”. *Громадська думка*. 1919. 4 березня. № 5. С. 3–4.

¹⁶ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 12, арк. 29 зв.

¹⁷ Павлишин О. Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 року. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. Вип. 18. С. 122.

¹⁸ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 56, арк. 1–110.

ренти чи заробітку удержане сеї особи може бути в цілості покрите¹⁹. Цей дещо загальний та недеталізований параграф рудківська повітова комісія на практиці трактувала достатньо прямолинійно та по-своєму методично – відмовляючи тим претендентам, яких вона за віком вважала здібними забезпечувати самих себе. Так, виплати не мали надаватися братам і сестрам від 1904 року народження (п'ятнадцятирічним та старшим), а також шваграм, дядькам та тіткам, які мали власне господарство²⁰. Незалежно від матеріальних обставин допомога призначалася батькам мобілізованого та його малолітнім родичам (окрім дітей, у документах присутній також племінник²¹). Прикметно, що громадські комісари та “мужі довір'я” із громад, на яких законом та розпорядком повітової влади покладался обов'язок перевірити стан забезпечення родичів мобілізованого, практично завжди рекомендували надати прохачам допомогу. Усього у Рудківському повіті заявку на отримання допомоги подали 615 осіб, з яких 52 особам (8,5 %) відмовлено.

Окремою категорією осіб, родинам яких заборонялося виплачувати причинки згідно з законом, були дезертири з Галицької Армії (ГА). Місцеві адміністрації отримували списки втікачів зі служби від окремих військових частин та вели власну картотеку. Зважаючи на те, що до травня 1919 р. рудківська повітова причинкова комісія отримала відомості про 332 випадки дезертирства²², розмах цього явища був доволі великий, що, у свою чергу, суттєво зменшувало кількість населення, яке могло отримати фінансову допомогу.

Іншою проблемою реалізації виплат родинам військовослужбовців був відсутній дефіцит фінансів у центрального уряду ЗУНР, який не міг підтримувати такі масштабні соціальні проекти. Відомо, що до середини березня 1919 р. Державний секретаріат внутрішніх справ через нестачу коштів не виплачував військових причинків (які були однією із найбільших статей видатків²³), водночас пообіцявши із надходженням уряду необхідних фінансів нарахувати допомогу²⁴.

Зважаючи на те, що біля території Рудківського повіту пролягала лінія фронту, виникла потреба надавати фінансову підтримку евакуйованому населенню. 3 березня державний секретар внутрішніх справ Іван Макух надіслав телеграму до повітового комісаріату Рудок, у якій повідомляв, що уряд вирішив виплатити так звані евакуаційні причинки у розмірі по 3 корони на людину денно. Комісар повинен був скласти достовірний перепис переміщених осіб та простежити, щоб матеріальну допомогу не отримували ті, особи, які уже одержують дотації від держави. Через три дні державний секретар у наступній телеграмі уточнив, що причинки належить нараховувати лише втікачам від польсько-українського фронту, натомість не брати до уваги евакуйованих під час Першої світової війни²⁵. Тоді ж ці повідомлення поширили у центральній пресі²⁶.

З проханням призначити фінансову допомогу до рудківського повітового комісара зверталися як в індивідуальному порядку, так і колективно – через громадського комісара населеного пункту, де перебувала спільнота біженців. Опісля державний урядовець наказував місцевому відділку жандармерії та очільнику селища, де перебував прохач, перевірити вказану ним інформацію. Місцевого посадовця цікавило не лише звідки, куди, коли та з ким була евакуйована особа, а й чи могла вона самостійно себе забезпечувати, чи мала майно на території повіту і чи

¹⁹ Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2. С. 231.

²⁰ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 56, арк. 20, 36, 48, 64, 67, 69, 73, 83, 85, 94; Там само. Спр. 57, арк. 10, 37, 43, 52.

²¹ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 56, арк. 40.

²² ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 73, арк. 1–7; Там само. Спр. 80, арк. 1–139; Там само. Спр. 81, арк. 1–147.

²³ Чубатий М. Державний лад на Західній Області Української Народної Республіки. *Записки наукового товариства ім. Шевченка. Т. 205 : У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого / 1889–1975* / ред.: Г. Лужицький та Я. Падох. Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1987. С. 37.

²⁴ Виплата військових причинків. *Републіка*. 1919. 4 березня. № 26. С. 2; Виплата військових причинків. *Золочівське слово*. 1919. 12 березня. № 20. С. 2.

²⁵ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 83–84.

²⁶ Виплата евакуаційних причинків. *Републіка*. 1919. 5 березня. № 27. С. 1; Урядовий відділ, *Републіка*. 1919. 8 березня. № 30. С. 1.

не отримує якоїсь іншої допомоги від держави²⁷. Останнє було важливим пунктом – Іванові Навроцькому, що переїхав у Рудківський повіт, було відмовлено у допомозі саме на тій підставі, що він уже отримує допомогу від уряду як працівник залізниці²⁸. Влада також не проводила розрізнення на національному ґрунті – серед отримувачів допомоги були єврейські родини із Любена Великого та Хирова, які оселилися у містечках Рудки та Комарно²⁹.

У разі позитивного вирішення запиту повітовий комісар наказував локальному податковому уряду виплачувати певній особі причинки у передбаченому урядом розмірі першого та п'ятнадцятого числа кожного місяця. На те, що урядовці піклувалися про вчасне забезпечення цих виплат, вказує телеграма Рудківського повітового комісаріату державному секретареві внутрішніх справ із проханням надати 50 000 корон для забезпечення причинків евакуйованим у Рудківському повіті та таку ж саму суму для переселенців округу Комарно³⁰. Необхідні державні кошти надійшли у Рудки 12 квітня 1919 р., і з того часу локальна адміністрація здійснювала виплати³¹.

Водночас практичні обставини вимагали від місцевих державних посадовців діяти не лише у передбачених урядовою програмою рамках. 24 січня 1919 р., ще до публікації згаданого розпорядку державного секретаріату внутрішніх справ, до рудківського повітового комісаріату звернулася група із 25 евакуйованих осіб, що перебували у с. Бірче. Через постійне бідкування та нагальну потребу у продуктах вони пропонували місцевій адміністрації сплатити половину ціни на закупівлю харчів. Повітовий комісар виділив їм необхідну кількість збіжжя із “повітового магазину”, яке мало бути розподілене громадським комісаром поміж родинами постраждалих від війни³². У березні група евакуйованих, яка збиралася повернутися на рідну Зборівщину для відновлення обробітку землі весною, просила у повітового комісаріату вагон для перевезення, однак отримала відмову від місцевої станції жандармерії, позаяк вільних транспортних засобів у повіті не знайшлося³³.

Не меншу увагу уряд приділяв опіці родинами військових. 9 березня державний секретаріат військових справ видав розпорядок про виплату допомоги для сімей старшин та підстаршин. Зокрема так званий родинний додаток (у розмірі 160 – 400 корон залежно від рангу) припадав жінці старшини, який за обставинами військової служби не перебуває вдома, а додаток на неповнолітніх незабезпечених дітей (по 30 корон на місяць на особу) мав виплачуватися, допоки дитині виповниться 24 роки, або ж він/вона отримає заробіток чи державну посаду. Для підстаршин суми виплат були помітно менші. Крім цього, державний секретаріат зазначав, що наразі централізація виплат цих додатків неможлива, тому необхідно цей додаток уповноваженим особам виплатити на руки старшин та підстаршин, а вони самостійно подбають за утримання своєї сім'ї³⁴.

Ще одне питання, яке відобразилося в урядовому листуванні – допомога інвалідам війни. Упродовж січня – березня 1919 р. до Рудківського повітового комісаріату звернулися 20 осіб із проханням про призначення пенсії, а також родина нещодавно померлого інваліда, яка хотіла отримати шестимісячні виплати, які не були надані небіжчику раніше³⁵. У цих обставинах, 4 березня повітовий комісар Рудок надіслав телеграму Державному секретаріату внутрішніх справ із запитом, чи потрібно виплачувати пенсії цим людям (припускаємо, що він мав на увазі постраждалих військовослужбовців австрійської армії)³⁶. Лист, імовірно, залишився без відповіді.

²⁷ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 58, арк. 1–60.

²⁸ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 58, арк. 8–9.

²⁹ Там само. Арк. 15–17, 25–28, 34.

³⁰ Там само. Арк. 30.

³¹ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 59, арк. 100.

³² ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 58, арк. 1.

³³ Там само. Арк. 39.

³⁴ Вістник державного секретаріату військових справ. 1919. 26 травня. № 13. С. 1–2.

³⁵ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 75, арк. 1–3.

³⁶ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 82.

Крім цього, особливу увагу посадовці ЗУНР приділяли діючим та колишнім службовцям залізничних шляхів. 15 березня у Рудки надійшов службовий наказ Дирекції державних залізниць у Станиславові (написаний 24 лютого) скерований до всіх дирекційних відділів та станційних урядів залізниці. Українська адміністрація повідомляла, що в порозумінні з австрійською дирекцією шляхів відтепер українська сторона виплачуватиме пенсії, провізії, дари з ласки та інші типи фінансової допомоги для пенсіонерів-залізничників та їхніх вдів і сиріт, починаючи з 1 грудня 1918 р.³⁷ Наступний документ – розпорядок РДС від 8 березня встановлював, що має бути виплачена всім службовцям залізниць, пошти та телеграфів фінансова допомога у вигляді одномісячної платні, одномісячного додатку на помешкання та трьох інших категорій виплат. На них мають право службовці, які працюють з 1 лютого 1918 р., склали присягу і працюють щонайменше 20 робочих днів³⁸. Також додаткові кошти працівники залізниць отримували разом із державними службовцями.

Іншою категорією населення, про яку намагалася подбати ЗУНР, були власне державні службовців та вчителі. 26 січня державний секретаріат фінансів розпорядився виплатити у лютому 1919 р. одноразовий надзвичайний додаток державним службовцям, пенсіонерам, вдовам та сиротам по них, мотивуючи цю постанову тяжкою фінансовою кризою. Надання допомоги мало розпочатися з 1 лютого у тому розмірі, який вказаний для кожної категорії у розпорядку австрійського міністерства фінансів від 11 вересня 1918 р. Також окремі виплати у тому ж розмірі, що й у листопаді 1918 р., мали бути надані залізничним робітникам, які з 1 грудня перебувають на державній службі³⁹.

У середині лютого керівництво ЗУНР спробувало унормувати виплати для вчителів. 15 лютого УНРада до остаточного врегулювання заробітної плати постановила надати вчителям, пенсіонерам, вдовам і сиротам по них воєнний додаток. Учителям, що склали іспит зрілості чи мають відповідний рівень кваліфікації допомога мала виплачуватися у подвійному розмірі, натомість усім іншим категоріям – відповідно до австрійських норм⁴⁰. На наступний день РДС видав розпорядження про надання так званого доріжняного додатку (покликаного полегшити інфляційні процеси для населення) за останній квартал 1918 р. та упродовж 1919 р., детально зазначивши суми, які припадали різним категоріям педагогів та їхнім родинам⁴¹.

Невідомо, чи справді ці кошти були виплачені, але 25 квітня РДС у зв'язку із тяжкою економічною ситуацією постановила виплатити ще низку додатків згаданим категоріям службовців. Державним службовцям і функціонерам, пенсіонерам, вдовам і сиротам по них надали ще один одноразовий додаток відповідно до згаданої імперської постанови від вересня 1918 р. Працівникам залізничного транспорту допомога мала би виплачуватися у тому ж розмірі, що й у лютому 1919 р., а право на неї належало лише тим робітникам, які працюють не пізніше, ніж з 1 квітня 1919 р. Вчителям та суміжним категоріям визначено виплатити одноразовий доріжняний додаток, який становить 25 % від тієї суми, яку їм надано у 1918 р. розрахованої відповідно до урядового розпорядку 16 лютого 1919 р. Окрім цього, уряд вирішив виплатити причинок і вдовам по греко-католицьких священниках, сиротам до 24 років, що перебувають під опікою матері, та неповнолітнім сиротам, які через хворобу не можуть працювати⁴².

Труднощі у реалізації цих постанов можна проілюструвати на прикладі Івана Боберського. Попри своє високе урядове становище (рефернт пропаганди Письменичого відділу Державного секретаріату військових справ), він отримав як педагог державні виплати за грудень 1918 р. – квітень 1919 р. лиш на початку травня 1919 р. Серед нарахованих йому коштів, окрім

³⁷ ДАЛО, ф. 1259, оп. 1, спр. 1, арк. 110–111 зв.

³⁸ Вістник державного секретаріату шляхів, почт і телеграфів. 1919. 26 березня. № 3. С. 26–27.

³⁹ Вістник державних законів та розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. 1919. 31 січня. № 1. С. 4.

⁴⁰ Західно-Українська Народна Республіка 1918 – 1923. Документи і матеріали. Т. 2. С. 224–225.

⁴¹ Вістник державних законів та розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. 1919. 2 березня. № 3, С. 15–16.

⁴² Оповідка. Републіка. 1919. 27 квітня. № 71. С. 1; Урядовий відділ. Републіка. 1919. 29 квітня. № 72. С. 1; Урядовий відділ. Републіка. 1919. 1 травня. № 74. С. 1; Розпорядок. Републіка. 1919. 3 травня. № 75. С. 2.

зарплати, також були активальний та воєнно-доріжничий додатки, одноразова надзвичайна допомога для вчителів та окремі виплати, заборговані з часів Австро-Угорської імперії⁴³.

Чи відповідали обсяги декларованого та реального соціального фінансування матеріальним потребам населення? Проаналізований комплекс джерел не дозволяє нам дати точну, статистичну відповідь на це питання. Однак, на основі узагальнення відомих нам із урядових розпоряджень та спогадів цін на харчування та проживання у місті, можемо твердити, що державних виплат службовцям та членам їх родин було недостатньо, щоб покрити необхідні витрати. Проблеми постійного зростання цін, нерегулярності обіцяних державною виплат та бідності фіксуються як у зверненнях до місцевих адміністрацій, так і у мемуарах та навіть обговорюються на засіданнях уряду. Не полегшувало соціальне фінансування і життєвий рівень більшості малозабезпеченого сільського населення, позаяк держава встигла реалізувати лише виплату евакуаційних причинків. Власне через тяжке матеріальне становище місцева та центральна влада також надавала допомогу населенню дровами, будівельними матеріалами, продуктами, предметами першого вжитку, насінням для посівної кампанії тощо. Втім, це питання ще потребує окремого та ширшого аналізу.

Отже, одним із пріоритетних напрямів діяльності керівництва ЗУНР був захист низки вразливих та малозабезпечених груп населення: сімей мобілізованих до Галицької Армії чоловіків, біженців від польсько-українського фронту, інвалідів, державних службовців, працівників залізничного транспорту, вчителів, а також пенсіонерів, вдів та сиріт із їхнього середовища. Незважаючи на намір високопосадовців ЗУНР сформувати широку і демократичну соціальну політику, їхні дії на практиці мали запізнілий та непослідовний характер, були покликані вирішити найнагальніші потреби та не були реалізовані у повній мірі через фінансові труднощі, бюрократизм та короткий період існування держави.

THE IMPLEMENTATION OF THE WUPR'S SOCIAL POLICY BASED ON THE MATERIALS OF THE RUDKIVSKY DISTRICT

Dmytro PUHACH

*Ivan Franko National University of Lviv,
Mykhaylo Hrushevskiy Department of Contemporary History of Ukraine,
Universytetska St., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: dmpgch@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5044-1005*

The paper examines the legislative and regulatory activities of the West Ukrainian People's Republic in the field of governmental support for low-income groups of the population and the peculiarities of its implementation in the Rudkivsky district in November 1918 – May 1919. Along with the legal component, the study focuses on practical aspects: state funding of social assistance, procedures for obtaining permission for payments, mechanisms and practices for actually providing funds to the population, the role of district and village administrations in these processes, as well as local specifics of WUPR's social policy. On the basis of archival materials, the article demonstrates that despite the high interest of the state and society in the implementation of active social policy (caused by the war and numerous socio-economic cataclysms of 1914–1919), in practice, the actions of central and local authorities faced a number of difficulties. The author describes the process of legal regulation of the payments to the families of military personnel and analyzes the financial and time constraints, bureaucracy along with poor communication that complicated the implementation of such payments. Attention is drawn to the government's successful, or occasionally not, measures to support evacuees, civil servants, railroad workers, teachers, Greek Catholic priests and vulnerable members of their families. The author summarizes that despite the intention of high-ranking officials of the WUPR to formulate a comprehensive fundamental social policy, their actions were belated, inconsistent, and aimed at addressing the most urgent needs.

⁴³ Боберський І. Щоденник, 1918–1919 рр. / упоряд. Ю. А. Мицик. Київ Видавничий дім “Києво-Могилянська Академія”, 2003. С. 200, 205.

Keywords: *Western Ukrainian People's Republic, Rudkivsky district, social policy, government financial assistance, vulnerable categories of the population.*

REFERENCES

- Boberskyi, I. (2003) *Shchodennyk, 1918–1919 rr.* (Yu. A. Mytsyk Comps.). [Diary, compiler Yu. A. Mytsyk]. Kyiv : Vydavnychi dim “Kyievo-Mohylianska Akademiia”, 260 p. (in Ukrainian).
- Chubatyi M. (1987) Derzhavnyi lad na Zakhidnii Oblasty Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. [The state organisation in the West region of the Ukrainian People's Republic]. *Zapysky naukovooho tovarystva im. Shevchenka. T. 205: U poshukakh istorychnoi pravdy. Zbirnyk na poshanu Mykoly Chubatoho 1889–1975* / Red.: H. Luzhynskyi ta Ya. Padokh. Niu-York, Paryzh, Sidnei, Toronto, 1–50 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 1. Tsirkulyari, ukazaniya i rasporyadzhenniya Stanislavskogo sekretariata voennyih, vnutrennyih, zemelnyih, finansovyih del, sekretariata sudoproizvodstva,, 133 ark (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 12. Perepiska s chastnyimi litsami i drugimi po hozaystvennym, finansovym i dr. voprosam, ark. 74 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 56. Zayavleniya chlenov semey voennosluzhaschih o vyplate im posobiy. Tom 1, ark. 220 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 57. Zayavleniya chlenov semey voennosluzhaschih o vyplate im posobiy. Tom 2, ark. 125 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 58. Zayavleniya evakuirovannyih o vplate im posobiy. Tom 1, ark. 60 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 59. Zayavleniya evakuirovannyih o vplate im posobiy. Tom 2, ark. 241 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 73. Spisok dezertirov iz Rudkivskogo poveta s ukazaniem nevyplaty posobii ikh sem'yam. ark. 7 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 75. Spisok invalidov khodataistvuyushchikh o naznachenii im invalidskoi pensii, ark. 3 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 80. Nablyudatelnie listki lits bezhavshykh iz ukraïnsko-natsyonalisticheskoi armii dlya nevyplaty posobii ikh sem'yam. A – O. ark. 139 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (DALO) [The State Archive of the Lviv region], f. 1259, op. 1, spr. 81. Nablyudatelnie listki lits bezhavshykh iz ukraïnsko-natsyonalisticheskoi armii dlya nevyplaty posobii ikh sem'yam. P – Ya. ark. 147 (in Ukrainian).
- Drohomyretska, L., & Savchuk, B. (2014) Sotsialno-ekonomichna polityka ZUNR: istoryko-pravovyi aspekt. Halychyna. [Socio-economic policy of the WUPR: historical and legal aspect]. *Halychyna. [Galicia]*, 25–26, 132–141 (in Ukrainian).
- Karpenko, O. (Ed.). (2001). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. 1918–1923: Istoriia.* [West Ukrainian People's Republic. 1918–1923: History]. Ivano-Frankivsk: Siversiia, 628 p. (in Ukrainian).
- Karpenko, O., & Mytsan, K. (Comps.). (2001). *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy. In 5 vol.. Vol. 2. Derzhavotvorchi ta administratyvno - orhanizatsiini protsesy.* [West Ukrainian People's Republic 1918–1923. Documents and materials. In 5 volumes. Volume 2. State-building, administrative and organizational processes]. Ivano-Frankivsk : Lileia-NV, 712 p. (in Ukrainian).
- Kuhutiak, M. (Ed.). (2008). *ZUNR, 1918–1923: Iliustrovana istoriia.* [WUPR, 1918–1923: an illustrated history]. Lviv – Ivano-Frankivsk : Manuskrypt – Lviv, 524 p. (in Ukrainian).
- Kyshakevych, L. (2014) Finansovo-ekonomichna polityka ZUNR: istoryko-pravovyi vymir [Financial and Economic policy of the WUPR: Historical and Legal Dimension]. (*Extended abstract of Candidate's thesis*). L'viv (in Ukrainian).
- Lutskyi M. Pravo i systema zakonodavstva Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky [Law and system of legislation of the West Ukrainian People's Republic]. (*Doctor's thesis*). Kyiv (in Ukrainian).
- Lytvyn, M., & Naumenko, K. (1995) *Istoriia ZUNR.* [History of WUPR]. Lviv : OLIR, 368 p. (in Ukrainian).
- Makarchuk, S. (1997). *Ukrainska respublika halychan. Narysy pro ZUNR.* [Ukrainian republic of galicians. Essays on the WUPR]. Lviv : Svit, 192 p. (in Ukrainian).
- Opovistka, *Republika*, (1919). (27 kvitnia). [Announcements Republic] (in Ukrainian).

Pavlyshyn, O. (2008) *Lvivshchyna u dobu Zakhidnoukrainskoi Narodnoi Respubliky (1918–1919)*. [Lviv region in the period of the West Ukrainian People's Republic (1918–1919)]. Lviv: Litopys, 223 p. (in Ukrainian).

Pavlyshyn, O. (2009) Suspilno-politychna kryza v ZUNR u pershii polovyni 1919 roku. [Social and political crisis in the WUPR in the first half of 1919]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. [Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood]. 18, 119–130 (in Ukrainian).

Rozporiadok. *Republyka* (1919). (3 travnia). [Decree. Republic] (in Ukrainian).

Tyshchuk, B. (2004) *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika (1918–1923). Istoriiia derzhavy ta prava*. [West Ukrainian People's Republic (1918–1923). History of state and law]. Lviv: Triada plus, 392 p. (in Ukrainian).

Uriadovi viddil. *Republyka* (1919). (1 travnia). [Government announcements. Republic] (in Ukrainian).

Uriadovi viddil. *Republyka* (1919). (29 kvitnia). [Government announcements. Republic] (in Ukrainian).

Uriadovi viddil. *Republyka* (1919). (8 bereznia). [Government announcements. Republic] (in Ukrainian).

Vistnyk derzhavnoho sekretariatu shliakhiv, pocht i teliegrafiv. (1919). (26 bereznia). [Bulletin of state secretariat of railways, post and telegraphs] (in Ukrainian).

Vistnyk derzhavnoho sekretariatu viiskovykh sprav. (1919). (26 travnia). [Bulletin of state secretariat of military affairs] (in Ukrainian).

Vistnyk derzhavnykh zakoniv i rozporiadkiv Zakhidnoi Oblasti Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. (1919). (2 bereznia). [Bulletin of state laws and regulations of the West Oblast of the Ukrainian People's Republic] (in Ukrainian).

Vitenko, M. (2014) Povsiakdenne zhyttia Stanyslavova v period isnuvannia ZUNR. [Stanislaviv's daily life during the existence of the WUPR]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriiia*. [Bulletin of the Precarpathian University. History], 25, 29–36 (in Ukrainian).

Vyplata evakuatsiinykh prychnykhiv. *Republyka*, (1919). (5 bereznia). [Payment of compensation to evacuees Republic] (in Ukrainian).

Vyplata viiskovykh prychnykhiv. *Republyka*, (1919). (4 bereznia). [Payment of compensation to the families of the military. Republic] (in Ukrainian).

Vyplata viiskovykh prychnykhiv. *Zolochivske slovo*, (1919). (12 bereznia). [Payment of compensation to the families of the military. Word from Zolochiv] (in Ukrainian).

Zbory filii tovarystva "Sil'skyi gospodar". *Hromadska dumka*. (1919). (4 bereznia). [Meeting of the branch of the society "Sil'skyi Gospodar" ("A Farmer"). Public opinion] (in Ukrainian).